

ÚSHINSHI RENESSANS – ELIMIZDE BILIM HÁM ILIMNÍŇ RAWAJLANÍWÍNÍŇ JAŇA PROGRESSIV JOLÍ

G.Tleumuratov

Nukus, Uzbekistan

f.i.k.docent, Berdaq atındağı Qaraqalpaq mámleketlik universiteti

Búgin fakultetimizde Inglis tili hám ádebiyatı kafedrası baslaması menen atqarılıp atırğan xalıqaralıq konferenciya til ilimi hám onı oqıtıwdıń innovaciyalıq máselelerin ulıwma elimiz Ózbekstan hám Qaraqalpaqstannıń Úshinshi Renessans basqırında ilim hám bilim, jáhán tillerin teoriyalıq hám ámeliy jaqtan tereń úyreniw, olardıń Jańa Ózbekstannıń rawajlanıwındağı tutqan ornı, áhmiyeti hám roli haqqında keńnen sóz etpekshi.

Áziz Watanımız bolğan Jańa Ózbekstanda, Qaraqalpaqstanda Úshinshi Renessans degende neni túsinemiz? Úshinshi Renessans – bul Jańa Ózbekstan qurılıwı degen sóz. Jańa Ózbekstan óz gezeginde xalqımızdıń – jańasha jasawı, jámiyetimizdiń barlıq salalarında jańa turmısqa atlanıw, oyanıw dáwirin túsinemiz. «Renessans» bul grek sózi bolıp, «jańadan tuwılıw» degendi ańlatadı hám bunı biz elimizdiń rawajlanıw kontekstinde úshinshi oyanıw dáwiri dep túsinemiz.

Húrmetli Prezidentimiz Shavkat Miromonovich Mirziyoyev bul haqqında: «Házirgi kúni xalqımızdıń potencial kúshi háwij alğan bir jaǵdayında Ózbekstanımızda Úshinshi Renessans – yaǵnıy jańa oyanıw dáwiriniń irge tası qalanbaqta», degen edi. Bunı biz álbette úlken ózgerislerge, tabıslarǵa qádem taslap atırğan dáwir dep túsinemiz. Prezidentimiz bizlerdi usı qádemlerge birgelikte atsalısıwǵa shaqırmaqta. Jaslarǵa qaratılıp ayılğan «Jámiyetlik turmısıwız mańızın dúnyadağı eń baslı baylıq – jaslıqta alğan bilim hám mamanlıq» degen danalıq sózin biz pedagog ustazlar tolıq maqullaymız.

Bizge úlgi bolatuǵın Shıǵıs Renessansınıń qısqa tariyxına toqtasaq, onıń birinshi dáwiri IX – XII ásirlerge tuwrı keletuǵın – musulman Renessansı. Bul dáwirde enciklopediyalıq bilimlerge iye bolğan ataqlı oyshıllar, dana babalarımız Muxammed Xorezmiy, Abu Ali Ibn Sina, Abu Bakr Razi, Abu Rayxan Beruni, musulmanlıq, adamzat oy pikiriniń ǵáziynesin dóretken babalarımız Imam Buxari, Xakim Termizi, Burxaniddin Margılani, Mahmud Zamaxshari hám basqalardıń dáwiri edi.

Ekinshi Shıǵıs Renessansı Temuriyler Renessansı XIV – XVI ásirlerge tuwrı kelip, ullı Saxıbqıran Amir Temur Samarqandta talantlı insanlardı, ullı ilimpazlar, jazıwshı – shayırlar, arxitektor-ónermentshiler hárbir regionnan tolap ilimdi, bilimdi, mamanlıqtı aldınǵı orınlarǵa qoydı. Bul dáwirde ataqlı Mirzo Ulugbek, Alisher Nawayı, Ali Qusshı, Qazı Zada hám taǵı basqalar ózleriniń ólmes shıǵarmaların dóretti hám dúnyaga tarqattı. Bul dáwirde qanshelli bilim oshaqları bolğan mektep, medrese, joqarı oqıw orınlarınıń mashaqatlı jumısların kóz aldımızǵa keltirsek, insandı tárbiyalawdıń baslı dástúr ekenligin, bilimniń ulıǵlanganlıǵın kóz aldımızǵa keltiremiz.

Usı ata-babalarımızdıń jolın dawam etken halda, házir biz Úshinshi Renessans bosaqasınan atlap atırmız, hám elimiz Ózbekstan Renessanstıń jańa orayına aylanbaqta. Basqa tarawlardı aytpaǵanda, pezidentimizdiń bilimlendiriw, ilim hám innovaciylar boyınsha qansha párman hám qararlardı engizip atırǵanınıń guwasımız. Biz bul qararlardı

úlken juwappershilik penen túsiniwimiz, watanpárwarlıq penen orınlawımız zárúr. Búgingi fakultetimizde ótkerilip atırǵan xalıqaralıq ilimiy-ámeliy konferenciya usı baǵdarǵa qaratılǵan ilajlardıń mınnan bir úlesi. Húrmetli Prezidentimiz biziń aldımızǵa bilim beriwdi, ilim iyelewdi jaslarǵa tárbiya beriwdi, Jańa Ózbekstanǵa, onıń ideyasına mas bolǵan jańa pikirli qániygelerdi jetilistiriwdi baslı maqset etip qoyıptı. Házirgi dúnyalıq masshtabta, qaysı oqıw ornı bolmasın, ilimdi iyelew, onı dóretiw konkurentlik qábiletke beyimlesiwin, aldınǵı orınlardı, reytinglerdi iyelew názerde tutılǵan. Biz usıǵan múnásip bolıwımız kerek.

Házirgi til ilimlerin izertlew, tillerdi ámeliy úyreniw baǵdarında bolıp atırǵan úlken paradigmalıq ózgerisler, Jańa Ózbekstanıń oyanıw dáwiri bolǵan – Úshinshi Renessansqa tuwra kelmekte. Tillerdi izertlewdegi jańa aspektler, ilimiy metodikalıq, innovaciyalıq jańa kóz qaraslar bunıń ayqın mısalı bola aladı. Tildi izertlew, onı úyreniw insan faktori menen tıǵız baylanısqa tústi. Til óz aldına bir kóp qırılı dúnya. Ataqlı nemis tilshisi Vilgelm fon Gumbold aytqan edi: «Til insannıń ishki dúnyası menen sırtqı dúnya aralıǵındaǵı dúnya» degen edi. Sonlıqtan tildi izertlew, onı ilimiy uyreniw tildiń insańǵa qatnasında, insannıń tilge qatnasında izertlew principine aynaldı. Demek tildi izertlew antropocentrizm baǵdarına qaratılmaqta. Usı baǵdarda tildi izertlew usıǵan tán bolǵan kóplegen aspektlerdiń payda bolıwına alıp keldi. Onıń mısasında iri baslıları bolǵan, sociologiyalıq, psixologiyalıq, kognitivlik, pragmatikalıq, semiologiyalıq, lingvokulturologiyalıq, kommunikativ-diskursivlik, paralingvistikalıq hám t.b. aspektlerdi aytıwǵa boladı. Usı jónelislerde biziń fakultetimiz kafedralarında jaqsı jetiskenlikler bolıp atırǵanın, PhD dissertaciýaların jaqlanıp atırǵanlıǵın maqtanış penen aytıwǵa boladı. Jaqlawǵa tayın turǵan jumıslarda barshılıq. Shet tillerdi oqıtıwǵa keletuǵın bolsaq, innovaciyalıq metodlardı qollanıw en jaymaqta, oqıtıwshılarımızdıń tildi mengeriw kwalifikaciyası C1 dárejesinde 90 % ti quraydı. Professor-oqıtıwshılarımızdıń ilimiy dissertaciya jumıslarına basshılıq etiw dárejesi jıl sayın óspekte, olardan ilimiy kadrlar ósip shıqpaqta. Taǵı aytatuǵın nárese, shet el joqarı oqıw orınları menen ilimiy-metodikalıq baylanıslar arqalı professor-oqıtıwshılar hám student-jaslardıń tájriybe almasıw ámeliyatı kúsheymekte.

Fakultetimizde hár jılı respublikalıq hám xalıqaralıq, tilshi ilimpazlar iskerligine arnalǵan yubileylik konferenciýalar, seminarlar ótkeriw dástúrge aynalmaqta. Búgingi xalıqaralıq konferenciya tillerdi izertlewde, oqıtıwda, awdarma teoriyası hám ámeliyatı, shet el ádebiyatınıń kóplegen áhmiyetli máselelerin óz ishine qamtıydı. Solay eken, qatnasıwshılarǵa, konferenciya jumısına hám onı shólkemlestiriwshilerge úlken raxmet aytaman hám tabıslar tileymen.